

2. DELS PRIMERS INTENTS PER ESTABLIR ESCOLES NO GREMIALS DE FORMACIÓ PROFESSIONAL AL FINAL DEL PERÍODE NAPOLEÒNIC

2.1. LES DIFERENTS ETAPES QUE INCLOU LA PRIMERA PART

Atesa la importància, almenys en el terreny de la formació professional, que adquirirà la Junta de Comerç de Barcelona, primer, i Junta de Comerç del Principat de Catalunya, més endavant, a partir d'ara JC, el gruix més important del treball en aquesta primera part, com ja apuntàvem, es concentrarà en la trajectòria d'aquesta institució fins al moment que els seus centres de formació professional foren absorbits per l'estructura estatal d'ensenyament tècnic.

Tenint en compte que la JC no va néixer per generació espontània, ni pels interessos d'una persona o d'un grup de persones, sinó que fou, a grans trets, una conseqüència de la dinàmica d'alguns sectors de la societat catalana del segle XVIII, hem de pensar que la trajectòria educativa de la JC fou la concreció d'unes experiències anteriors a la creació de la dita institució.

Així, doncs, la primera etapa fa referència als intents que es varen realitzar al Principat, en el terreny de la formació professional desvinculada de l'estructura gremial, amb anterioritat a la fundació dels diversos cossos de la JC. Les dues etapes següents se centraran en l'obra escolar de la JC, tot i que no ens circumscriurem únicament a la JC, especialment quan parlem de les realitzacions, en el camp de la formació tecnicoprofessional, de fora de la ciutat de Barcelona.

La trajectòria de la JC varià al llarg del temps, no és estrany, per tant, que, d'acord amb els nostres interessos, dividim l'estudi de les institucions educatives de la JC en tres grans períodes.

— El primer comprèn des de les primeres actuacions de la JC en el terreny de la formació professional fins a la Guerra del Francès, que representà un trencament important, malgrat que uns anys abans ja es manifestaven canvis en la pròpia orientació socioeducativa de la corporació barcelonina.

— La segona època comença a partir del final del període napoleònic i finalitza amb el triomf del liberalisme en l'Estat, que comportarà a mitjà termini una nova política educativa estatal; tot i l'existència pel mig d'un període de govern liberal, aquest va durar massa poc temps per tenir una incidència real.

— Finalment, el tercer període ens mostrarà la resistència de la JC per afrontar la creixent intervenció de l'Estat en matèria educativa.

El primer capítol d'aquesta primera part, que s'inicia a partir del paràgraf següent, estarà integrat pels precedents i per la primera època de l'obra de la JC suara esmentada i el segon capítol, per les dues èpoques restants; inclourem, a més, un tercer capítol, en el qual figuraran altres tipus d'experiències, qüestions de caràcter general i una recapitulació sobre els dos capítols anteriors.

2.2. ELS PRECEDENTS

A l'hora de parlar dels inicis de l'etapa preindustrial no pensem pas únicament, ni molt menys, en l'establiment de les primeres manufactures d'indianes, sinó primordialment en la formació d'un capital comercial i en la consolidació d'una nova classe social, la burgesia moderna, que començarà a tenir un pes significatiu en l'economia del Principat a partir de mitjan segle XVIII.

No cal insistir sobre les mutacions que experimentaren les terres catalanes en l'esfera socioeconòmica, especialment urbana, al llarg del segle XVIII, les quals incidiran, directament o indirecta, en les actituds socioculturals d'aquesta nova societat que estava en procés de formació al Principat. Algunes d'aquestes actituds es començaven a manifestar cap a finals del segle XVII, derivades dels canvis de mentalitat que experimentaven determinats individus o grups. D'aquest corrent, evidentment minoritari en les zones urbanes i pràcticament inexistent en el món rural, ens interessarà només tot allò que té quelcom a veure amb la relació entre formació i desenvolupament econòmic, d'acord amb unes noves coordenades.

Troblem ja una referència a aquest lligam al *Fénix de Cataluña*, de Narcís Feliu de la Penya i Martí Piles i Mercader, on es recomanava la creació d'una escola de nàutica per als infants que estaven acollits a l'hospital d'orfes de Barcelona per tal d'instruir-los en llatinitat, arts, matemàtiques, art de navegació i artilleria.⁵

D'altra banda, a les Corts de 1701 hi haurà una proposta similar en el marc d'un programa de desenvolupament modern; hom, a més d'exaltar la funció so-

5. Cf. Narcís FELIU DE LA PENYA i Martí PILES i MERCADER, *Fénix de Cataluña: Antiguas grandezas y modo de renovarlas*, Barcelona, impremta de Rafael Figueró, á dos Algodonero, 1683.

cial dels mercaders i de demanar un port franc per a Barcelona, unes companyies de comerç, el foment de la indústria tèxtil..., es referia també a l'establiment d'una escola de nàutica.⁶

Malgrat el caràcter filantròpic de la primera de les propostes esmentades, totalment en consonància amb l'esperit il·lustrat que de manera incipient començava a manifestar-se, s'evidenciava, en ambdós casos, a un nivell molt elemental però, una nova funció dels gremis, pensada, fins aleshores, com una part integrant d'una societat estàtica i departamentada. Tot i que es tracta d'unes manifestacions que, segons sembla, no passaren del camp teòric, ens trobem davant d'unes propostes educatives que intentaven satisfer, almenys en part, les noves necessitats generades per un comerç en una fase inicial d'expansió.

La Guerra de Successió paralitzà molt projectes, entre els quals els ja referits anteriorment. La idea de la creació d'una escola de nàutica reaparegué després del Decret de Nova Planta, els anys 1717 i 1718, impulsada des del poder borbònic, projecte que tampoc va acabar de quallar.⁷ Hom tractava de portar a la pràctica els esquemes paternalistes de l'etapa preil·lustrada que tingueren una certa incidència, però que, en general, no trobaren massa ressò al Principat.⁸

Altrament, no hem d'oblidar, ja ho veurem més endavant, que la naixent burgesia, tot i cercar, en el període de la Il·lustració, el suport dels dirigents de la monarquia espanyola, no aplicarà al Principat els esquemes socioculturals del despotisme il·lustrat, exemplificats en l'obra de les societats econòmiques d'amics del país.

2.3. ELS ESQUEMES SOCIOCULTURALS I SOCIOEDUCATIUS DE LA NAIXENT BURGESIA DINS DEL MARC GENERAL ESTATAL

La JC, associació creada per defensar els interessos de la burgesia catalana en formació, va néixer, precisament, en un període de canvi en el terreny de les propostes governamentals. En el cas català, hom ha de tenir en compte la mort de Felip V, que permetrà que els sectors socials més dinàmics de la societat ca-

6. Cf. Pere MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*, Barcelona, Curial, 1977, p. 224.

7. Cf. Jaime CARRERA Y PUJAL, *Historia política y económica de Cataluña: Siglos XVII-XVIII*, Barcelona, Bosch, 1957, p. 59.

8. Al cap de poc temps que l'intendent Rodrigo Caballero proposés la creació d'una escola de nàutica a Barcelona fou traslladat a fora de Catalunya; a partir d'aquest moment no es va tornar a parlar d'aquest afer.

talana connectin amb els governs de la monarquia, la qual cosa comportarà, directament o indirecta, la renúncia a determinades particularitats i d'una manera especial a la llengua, no pas en l'ús col·loquial sinó com a vehicle de cultura.⁹

Malgrat que existien una sèrie d'objectius comuns entre la nova burgesia comercial industrial catalana i la noblesa dirigent de l'Estat, concretats primordialment en l'horitzó de la modernització,¹⁰ abans d'endinsar-nos en les repercussions de l'obra educativa de la JC a Catalunya, especialment a Barcelona, val la pena puntualitzar algunes qüestions de caràcter general i sobretot les divergències que podien existir entre la nova burgesia catalana i l'estament nobiliari dirigent.

Hi ha prou dades per afirmar que, al llarg de la segona meitat del segle XVIII, augmentava, en algunes contrades catalanes, l'interès pels nous coneixements a pesar de les dificultats que plantejava l'escolarització en una llengua forastera, pràcticament desconeguda per la major part del poble. Hem de creure, però, amb un cert fonament de causa, que la utilització del català com a llengua d'escolarització fou molt més important del que hom acostuma a creure, almenys pel que fa a les beceroles i sobretot al catecisme.

En relació amb l'evolució de les mentalitats, convé ressaltar el fet que els canvis socioeconòmics no acostumaven a generar, a curt termini, mutacions socioculturals, sinó simplement actituds que, en el cas de coincidir amb una política socioeducativa que es mogué en la direcció dels canvis esmentats i en la línia de la pròpia tradició sociocultural, podien influenciar aquest món sociocultural, així com també el context socioeducatiu.

Tot ens fa pensar, doncs, que totes aquestes mutacions, limitades a determinats grups, no es devien manifestar a curt termini sinó més aviat a mitjà o llarg termini, és a dir, després d'haver passat un cert temps, com a mínim, una generació. No ens ha d'estranyar, per tant, que al Principat, igual que ha passat en diferents països, els canvis socioeconòmics que es varen produir durant l'etapa preindustrial i en el moment de la revolució industrial, no produïssin efectes immediats sobre el procés d'evolució sociocultural i socioeducativa.

Altrament, l'existència d'una política modernitzadora en el terreny cultural i educatiu no acostumava per si sola a generar mutacions socioculturals, especialment si no existia un coixí en el terreny social i econòmic capaç d'afavorir els canvis, com era moneda corrent en aquell moment a la major part de territoris de la monarquia.

9. Sobre aquesta qüestió podeu consultar Jordi MONÉS i PUJOL-BUSQUETS, *La llengua a l'escola: 1714-1939*, Barcelona, Barcanova, 1984, capítol I.

10. Aquest aspecte està molt ben tractat a Jaume VICENS VIVES, *Coyuntura económica y reformismo burgués*, Esplugues de Llobregat, Ariel, 1968, p. 32-33.

Tots els condicionaments esmentats ens expliquen, com a mínim en una part substancial, l'èxit desigual de les societats econòmiques d'amics del país entre la monarquia, i el fracàs pràcticament total d'aquestes societats en el cas concret del nostre país, si més no durant l'època que estudiem en aquest capítol; cal tenir en compte, malgrat tot, que en la qüestió que ens interessa hi havia altres condicionaments.¹¹ Les econòmiques del país potenciades des del Govern de Madrid, a partir, fonamentalment, del model de la Sociedad Vascongada, pel que fa sobretot a la política educativa,¹² no es poden analitzar únicament des de la trajectòria de les institucions d'avantguarda, sinó que s'han d'observar globalment, incloent-hi els casos en els quals els il·lustrats es movien, totalment o parcialment, al marge de la seva realitat immediata, per la qual cosa exercien un influx social nul o quasi nul.

Des d'un altre punt de vista, l'Administració governamental, que tenia el seu propi model basat en les societats econòmiques, no adoptà solament una actitud favorable a aquestes societats, sinó que a més va posar pals a les rodes de les juntes de comerç durant els primers anys d'expansió de les econòmiques; convé recordar, però, que en aquesta època la Junta barcelonina ja es trobava en ple funcionament.¹³

No es tractava simplement d'una política que responia a una determinada conjuntura, ja que existien, d'altra banda, diferents concepcions sobre el desenvolupament econòmic; per una banda, per exemple, les econòmiques del país, es dirigien primordialment al món rural agrari i al seu desenvolupament i les juntes de comerç adoptaven una estratègia urbanoindustrial,¹⁴ la qual cosa comportava l'adopció de polítiques escolars diferents que incidien sobre l'educació popular en general i la formació tecnicoprofessional en particular.

Deixant al marge les evidents coincidències entre els projectes socioeducatius de les econòmiques i de la JC,¹⁵ ens centrarem, especialment, en les diferències que existien entre els dos grups esmentats; aquestes diferències eren determinades, essencialment, pels distints processos de desenvolupament econòmic, fet

11. Pel que fa al cas català, cada una de les societats econòmiques que es varen intentar tirar endavant presenten trets diferents, tot i que hi ha una característica comuna, potser, i només en part, amb l'excepció de Tarragona. Es tracta, en realitat, dels seus components agraristes tradicionals, que no concordaven amb el desenvolupament econòmic català de l'època.

12. Sobre aquesta qüestió hi ha molta bibliografia, per tant no cal insistir-hi.

13. Cf. Ernest LLUCH, *El pensament econòmic a Catalunya: 1760-1840*, Barcelona, Edicions 62, 1973, p. 119-166.

14. Cf. Ernest LLUCH, *El pensament econòmic a Catalunya: 1760-1840*, p. 128.

15. Cf. Jordi MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, *L'obra educativa de la Junta de Comerç: 1769-1851*, Barcelona, Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, 1987, p. 226-233.

que explica que les econòmiques no arribessin a expandir-se al Principat, com intentarem exposar en un altre moment.

La situació a Catalunya, on hi havia unes contradiccions amb un desenvolupament socioeconòmic en marxa, contrastava amb el projecte de Campomanes, fiscal del Consejo de Castilla, que partia de la base d'un desenvolupament zero,¹⁶ concepció que corresponia a la realitat de la monarquia espanyola observada des d'una perspectiva global. Aquestes diferències no quedaven limitades als objectius, ja que tenien també incidència sobre les finalitats, les quals, d'altra banda, estaven condicionades per les contradiccions que existien entre les necessitats d'una burgesia amb interessos comercials i industrials i un estament amb interessos més aviat políticoeconòmics i corporatius, grup que, en nom dels postulats de la Il·lustració, afermava el poder establert, donant-li una aparença de modernitat.

Cal precisar que el projecte educatiu de les econòmiques comportava un programa integral, impulsat des dels organismes del poder polític. La política escolar esmentada i el pretès desenvolupament econòmic estaven integrats en un programa específicament educatiu que anava des de l'escola de primeres lletres, concebuda en el marc de la formació professional, fins a l'educació de la classe dirigent, tot i que estava concebuda a partir de compartiments estancs.

A causa de la diversitat de les situacions socioeconòmiques i socioculturals, el programa governamental no sempre formava part del teixit social i com a conseqüència no avançava en la direcció projectada. En molts casos, hom no pot parlar de l'aplicació d'una determinada política cultural i educativa, sinó més aviat de la major o menor bona voluntat d'un filantrop o d'un grup de filantrops que s'embarcaven en una política de modernització per adequar la societat als nous temps, la qual cosa, sense tenir en compte la situació econòmica i sociocultural del territori, tenia molt poques possibilitats de reeixir.

La política educativa de les juntes de comerç, d'una manera especial la de la JC, no es desenvolupava en el marc d'una evolució hipotètica, sinó que era determinada per un desenvolupament econòmic ja existent i que, en el cas barceloní, no es limitava a la capital del Principat, ja que es projectava, d'altra banda, cap a les zones més dinàmiques de la societat catalana.

De fet, no existia, com en el cas de les econòmiques, un plantejament previ elaborat, com a mínim a finals del segle XVIII, sinó que es tractava, en general, de l'adaptació a un procés evolutiu, dins del qual els interessos particulars i de grup tenien un paper fonamental.

16. Cf. Ernest LLUCH, *El pensament econòmic a Catalunya: 1760-1840*, p. 126 i s.

La trajectòria de la JC responia, generalment, al dinamisme d'un sector de la societat d'aquell temps; en realitat, es tractava de les activitats d'un grup social específic, amb una certa coherència ideològica, que intentava impulsar, a través de diversos mitjans, una sèrie d'iniciatives que es forjaven en el si de la base burgesa, de la societat barcelonina en particular i d'alguns estaments determinats de la catalana, considerada en el seu conjunt.

La JC i en general la burgesia no mostraven cap mena d'interès envers l'educació elemental, fa l'efecte que la consideraven un problema marginal. Cal pensar que de les escoles de primeres lletres del Principat, controlades directament o indirecta per l'Església o pels organismes públics, en sortien un nombre suficient d'escolaritzats per poder satisfer les necessitats d'aquests grups, centrades en l'ensenyament tecnicoprofessional i científicotècnic.

Així, doncs, el discurs ideològic de la Il·lustració oficial, concretat en les econòmiques del país, presentava un caràcter racionalitzador, que perdrà força a mesura que s'aguditzava la crisi de l'Antic Règim. Aquest tipus de discurs, en canvi, resulta molt menys explícit en el cas de la burgesia comercial i industrial catalana, amb un programa que no es pot incloure en les coordenades d'un projecte racionalista, malgrat que apareguessin, al llarg de la segona meitat del segle XVIII, una sèrie de propostes que tenien com a objectiu la modernització del país.

Malgrat l'interès d'alguns estudis que fan referència a l'assimilació per part de les elites catalanes de les propostes dels il·lustrats francesos, la influència del país veí cal situar-la a partir de la Guerra Gran. Hi ha diversos autors que han fet referència a aquesta qüestió, per exemple, Enric Moreu Rey, Jaume Vicens Vives, Miquel dels Sants Oliver...; d'aquest últim, ens en recorda alguns idees Alexandre Galí en el paràgraf que us oferim a continuació:

Miquel dels Sants Oliver va poder escriure aquelles paraules definitives. Encara que hi ha artistes que havien viatjat, metges, químics i matemàtics que haguessin estat en correspondència amb els corifeus de la Enciclopèdia, no hi havia a Catalunya —o almenys no se'n troben rastres— una tradició de voltairanisme i filosofisme semblant a la que es va produir al nucli de Azcoitia a les Províncies Basques i s'escolà després al Seminari de Bergara. No s'hi registra un moviment com el nucli de Salamanca o de Sevilla. No vol dir això que els llibres de Diderot, el mateix Rousseau fossin desconeguts de la gent instruïda de Catalunya.¹⁷

17. Cf. Alexandre GALÍ I COLL, *Rafael d'Amat i Cortada. Baró de Maldà*, Barcelona, Aedos, 1954, p. 255.

Sense entrar, per tant, en judicis de valor sobre les dues polítiques adés esmentades, ens trobem d'una banda amb un programa, almenys teòricament, modernitzador però que no comptava, en bona part dels casos, amb prou base social, i d'una altra, amb un programa reformista que sortia de la pròpia societat civil.

Aquestes reflexions corresponen, a grans trets, al marc de l'evolució socioeconòmica, socioeducativa... de finals del segle XVIII, però convé tenir-les ben presents perquè, amb major o menor grau, incidiran en el desenvolupament posterior, i conèixer-les, doncs, ens ajudarà a comprendre el món educatiu de la centúria següent. Els esdeveniments que tindran lloc a l'altra banda de la frontera incidiran molt més a Catalunya que en altres contrades de la monarquia per raons, probablement, econòmiques i geogràfiques. La Il·lustració no pressuposava un canvi revolucionari ni molt menys, però, com diu Josep Fontana, podia esdevenir un primer pas cap a nous horitzons que, a l'hora de la veritat, es manifestarien de manera diferent a Catalunya, especialment a partir de la reinstauració de l'absolutisme el 1814.

Jo diria que la societat catalana de les darreres dècades del segle XVIII és plena d'idees «il·lustrades» i de preocupacions modernitzadores. Les més clares són les que estan relacionades amb la innovació tecnològica i que expliquen la florida de les escoles i de les acadèmies, estretament lligada a les necessitats del desenvolupament capitalista en ascens. Hi ha, a més, el pensament que difonen els llibres francesos prohibits que entren fàcilment a Catalunya i que són llegits per uns homes que hi troben idees prou acordades a les seves, però als quals no els ha arribat el temps de traduir-les en una acció revolucionària, perquè viuen en una societat que encara no està en crisi. Tot plegat són elements aïllats, que marquen unes modes i poden arribar a formar un clima intel·lectual: elements que quallaran en alguna cosa més —en una crítica radical de la societat de l'Antic Règim i en una proposta per a la seva transformació— quan arribin els moments de crisi: quan resulti evident que el progrés capitalista no pot prosseguir dins del marc de la vella societat i els homes es vegin obligats a fer una tria que ja no pot incloure a la vegada la ciència i la filosofia modernes i les velles institucions socials. No és que de la il·lustració neixi el liberalisme: de la il·lustració se'n pot sortir cap al liberalisme o cap a la reacció, perquè en ella s'hi troba tot plegat.¹⁸

Malgrat els esforços dels acadèmics de la Reial Acadèmia de Ciències i del professorat dels centres acadèmics de la JC, com s'evidenciarà en el proper parà-

18. Cf. Josep FONTANA, «La fi de l'Antic Règim i la industrialització. 1787-1868», a Pierre VILAR (dir.), *Història de Catalunya*, vol. V, Barcelona, Edicions 62, 1988, p. 116-117.

graf, l'aposta per part d'alguns d'aquests membres a favor de la modernització i, com a conseqüència, a favor del progrés de les ciències, no trobaven un terreny prou propici; els científics no eren massa ben vistos socialment: els casos del físic Antoni de Martí i Franquès i del químic Francesc Carbonell i Bravo en constitueixen dos bons exemples.

Quan ja feia un bon grapat d'anys que aquests dos prestigiosos científics catalans havien posat, juntament amb d'altres, les bases d'una renovació de la ciència al nostre país, en un moment que havia triomfat plenament el liberalisme, el professor universitari Yáñez expressava molt bé el clima científic del segle XVIII i les dificultats amb què es trobaven aquells que es volien dedicar a les ciències naturals.¹⁹

Imposible parecerá a nuestros descendientes que ningún hombre de talento se dedicase en España al estudio de las ciencias naturales en el siglo próximo pasado atendido el poco aprecio que generalmente se dispensaba a sus profesores. Todas las distinciones y honores, todas las fuerzas lucrativas estaban reservadas para ciertas clases privilegiadas, como si en ellas solamente pudiesen hallarse reunidos el saber y el pundonor, la actividad y la honradez; al paso que eran mirados con ceño sino con desprecio, los sabios que cultivando el estudio de la naturaleza hacían sacrificios considerables a favor del país, y procuraban el progreso de la agricultura y de las artes que constituyen la verdadera riqueza de las naciones, la química y la historia natural eran consideradas de un modo siniestro, porque se les tachaba de una decidida tendencia a innovaciones peligrosas capaces de atacar los principios de nuestra creencia religiosa o subvertir los cimientos del orden social. Una persecución sorda o tal vez tenebrosa alcanzaba con frecuencia a los que descollaban en las espresadas ciencias confundiéndoles con los impíos, disolutos o ateos bajo el nombre genérico de filósofos modernos. Los estímulos del honor y del interés, no estaban destinados para los profesores de los conocimientos exactos: un sueldo mezquino, una condecoración insignificante á alguno de ellos causaba tal vez escándalo general.²⁰

19. Pensem, si més no, en el daltabaix que es va produir arran d'un accident al laboratori que havia establert Carbonell a la seva Càtedra de Química de la JC.

20. Agustín YÁÑEZ Y GIRONA, *Elogio histórico del Dr. D. Francisco Carbonell y Bravo. Bo-ticario honorario de Cámara de S. M., médico honorario de la Real Familia, catedrático jubilado de química, socio de la Academia de ciencias naturales y artes de Barcelona y de muchas otras corporaciones científicas, así del reino como extranjeras, condecorado con la medalla del mérito, sobresaliente en medicina. Leído a la sobredicha Academia de ciencias naturales y artes de Barcelona en sesión extraordinaria en 3 de marzo de 1838 por el Publicado en anuencia de la Academia é ilustrado con notas por el Dr. D. Francisco Carbonell y Font, como el postrer tributo de amor y reconocimiento á su difunto padre*, Barcelona, imprenta de la viuda i dels fills del Dr. Antonio Brusi, 1838.

2.4. DE LA FUNDACIÓ DE LA JUNTA DE COMERÇ DE BARCELONA AL FINAL DEL PERÍODE NAPOLEÒNIC

2.4.1. LA CREACIÓ DE LA JUNTA DE COMERÇ DE BARCELONA

Aquesta Junta estava formada per comerciants a l'engròs, així com també algun industrial; els membres de la JC, sobretot els seus estaments superiors, cercaven l'ennobliment, atesa la importància social i política de la noblesa en aquella època. D'acord amb aquestes premisses, aquesta institució no permetia la matrícula als comerciants procedents del comerç a la menuda.²¹

Una de les prioritats de la JC era, precisament, la formació tecnicoprofessional, que no tardarà a fixar els seus propis camins; aquesta activitat començarà a adquirir un paper de primera magnitud a partir, més o menys, de 1770, any que iniciava la seva activitat acadèmica l'Escola de Nàutica de Barcelona, el primer establiment docent de la Junta esmentada.

D'altra banda, quasi paral·lelament, la JC posava en marxa una política d'intercanvi d'experiències amb alguns països estrangers, en el terreny de la formació d'especialistes, orientació que constituïa una novetat remarcable en el context de la monarquia espanyola.

La política de formació tecnicoprofessional citada presentava dues vessants: d'una banda, hom oferia beques a la joventut catalana per tal que pogués estudiar les noves tècniques industrials als estats capdavaners en aquest camp; altrament, hom contractava experts d'aquests països amb la intenció de donar a conèixer les darreres novetats en qüestions específiques, malgrat l'oposició de les corporacions gremials, que veïen perillar la seves prerrogatives.

La política concreta depenia de les possibilitats i de les condicions en cada moment determinat, tot i que és molt possible que s'hi barreguessin pel mig, en més d'una ocasió, interessos particulars dels membres de la JC, considerats globalment.

2.4.2. LA FORMACIÓ TECNICOPROFSSIONAL EN ELS CENTRES D'ENSENYAMENT

Pel que fa referència als establiments docents, la JC creava en aquests anys dos centres educatius: l'Escola de Nàutica i l'Escola de Nobles Arts, fundades, respectivament, el 1769 i el 1774. Es va establir, el 1786, una escola de comerç que no va poder començar a funcionar de manera regular fins al 1815 i es van

21. Cf. Pere MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*, p. 240.

intentar crear unes classes d'arquitectura a partir de 1779, però no es constituïren de manera definitiva fins al 1817, quaranta anys més tard.

Cal inscriure tots aquests establiments docents dins de la idea de preparar especialistes per respondre a l'evolució socioeconòmica. Comencem pel cas de l'Escola de Nàutica i l'Escola de Nobles Arts, ja que les escoles de comerç i d'arquitectura presenten particularitats, i ja en parlarem en un altre apartat.

Tant en el cas de l'Escola de Nàutica com en el de la de Nobles Arts, el lligam entre formació professional i desenvolupament econòmic es manifestava de manera concloent, com a mínim en aspectes programàtics i/o d'intencions. En el cas de l'Escola de Nàutica, l'esborrany del pla d'estudis que el director, Sinibald de Mas, presentava el 14 d'abril de 1769 a la JC, pocs dies abans de la inauguració de l'Escola,²² n'és una bona mostra; pel que fa a l'Escola de Nobles Arts, la declaració d'intencions prèvia a la creació, que copiem a continuació, és ben significativa.

Sea el dar buenos conocimientos sobre manufacturas y artefactos a toda clase de gentes, el formar por medio de los principios del dibujo, perfectos pintores, escultores, grabadores, arquitectos, etc., comunicar las luces precisas para crear el buen gusto en las Artes y Oficios haciendo que se apliquen con acierto los talentos y se multipliquen y aclaren las ideas, se acostumbre a preferir las formas sencillas y naturales a las extravagantes y compuestas, y finalmente el adelantamiento de las artes, fábricas, oficios mecánicos,²³ ha acordado no limitar el número de los individuos de dicha Escuela ni fixarlo a cierto género de gentes para que así logrado su intento, sea de mayor utilidad al público.²⁴

L'Escola de Nàutica de la JC, per exemple, naixia per omplir un buit i satisfer les necessitats, a curt i mitjà termini, de la burgesia mercantil catalana, que basava fonamentalment la seva expansió econòmica en el comerç tant mediterrani com atlàntic, especialment aquest darrer, malgrat que el comerç amb les Amèriques no es legalitzaria de manera definitiva fins a la pragmàtica de Carles III de l'any 1778.

22. Cf. Arxiu JC, lligall XXVII, 2.1.

23. Pel que fa a la dignitat dels oficis de mecànica, qüestionada des dels sectors influents de l'Antic Règim, posant com a exemple els prejudicis d'aquests sectors, que des d'un temps es començaven a posar en dubte al Principat, podeu consultar FRANCISCO ROMÀ Y ROSELL, *Las señales de la felicidad en España y medios de hacerlas efectivas*, Madrid, impremta de D. Antonio del Valle, 1768.

24. Arxiu JC, lligall CVIII, 2-184. Altrament, val la pena recordar que en els primers temps de funcionament d'aquesta Escola hi ha moltes referències del lligam d'algunes classes amb la fabricació d'indianes.

La nova Escola, com es desprèn de la documentació de l'època, de manera especial de l'arxiu de la JC, tenia una projecció en l'espai i en el temps, essencialment diferent a la dels centres de formació professional que fins aleshores havien existit a Catalunya; no es tractava pas únicament de l'establiment d'escoles tecnicoprofessionals —en realitat, com ja sabem, ja existia la formació professional impulsada pels gremis—, sinó primordialment de veure la relació que s'establirà, a partir d'aquell moment, entre aquesta nova Escola i el modern desenvolupament socioeconòmic.

L'Escola de Pilots de Barcelona, així com també altres escoles nàutiques del Principat, especialment l'Escola d'Arenys, fundada el 1779, atorgaven una importància cabdal a la formació de pilots comercials, malgrat l'interès de l'Administració per comptar amb una Armada moderna.²⁵

Al llarg dels vint-i-sis primers anys de funcionament de l'Escola de Barcelona només consta que deu dels cinc-cents alumnes que acabaren els estudis s'incorporessin a l'Exèrcit espanyol com a oficials de guerra o de l'Armada, mentre que uns dos-cents setanta es dirigien cap a la marina mercant, a pesar de les propostes governamentals.²⁶ Respecte a la procedència geogràfica dels estudiants de les escoles nàutiques de Catalunya, una bona part eren oriünds de les zones costaneres, en particular de la ciutat de Barcelona; hi havia també, però, un petit nucli procedent de les terres de l'interior del Principat.

Pel que fa a la situació anterior a la creació de les escoles, hem de pensar que la burgesia comercial catalana es veia obligada a cercar mà d'obra especialitzada en un mercat de treball que no controlava, la qual procedia, generalment, de fora de Catalunya; en realitat, es tractava de pilots titulats a les escoles nàutiques de Cartagena o del Ferrol.

Quant al vincle entre la formació professional i l'activitat comercial, s'haurien de tenir presents dues qüestions: d'una banda, la procedència del personal especialitzat dels vaixells que sortien dels ports catalans vers Europa o Amèrica, abans de l'establiment de les primeres escoles nàutiques del Principat, i d'una altra, l'origen de l'alumnat dels establiments docents.

En relació amb el seu origen social, malgrat que hom no pot arribar a conclusions definitives per manca de dades, pensem que el gruix principal provenia de famílies menestrals vinculades als gremis, dins de les quals tenia un paper determinant el fet de pertànyer a una família marinera, com es desprèn de les primeres ordenances de l'Escola de Barcelona aprovades el 7 de juliol de 1770.²⁷

25. La major part de treballs que tracten de l'Escola de Nàutica de la JC insisteixen en aquest fet.

26. Cf. Arxiu JC, lligall xxvii, 35-25.

27. Cf. Arxiu JC, lligall xxvii, 7, 8, 9, 17-7, 30-16, 42-1.

Robert Fernàndez i Helena Sierco han demostrat la relació existent entre la formació professional i l'activitat comercial amb el mercat de treball, pel que fa al cas específic de l'Escola de Nàutica de la JC. La burgesia comercial a l'últim controlaria tot el cicle de la vida del pilot, des del període estudiantil fins a la seva incorporació al món del treball.²⁸

La bona marxa de l'Escola i el caràcter gratuït de tots els centres educatius de la JC, sufragats gràcies a l'impost del pariatge,²⁹ contribuïen a l'augment del nombre de professionals de la mar i facilitaven una major divisió del treball, d'acord amb la capacitació professional, condicions que afavorien la proletarització i la consegüent disminució de costos, tot plegat dins del context inflacionista de finals del segle XVIII, que contribuï a la disminució del salari real, fins i tot en el cas de lleugers augments dels havers dels pilots.

No fa l'efecte, però, que les formulacions programàtiques, o si més no la concreció d'aquestes a l'hora de la pràctica educativa, obeïssin sempre a les necessitats a les quals fèiem referència, o simplement que aquests establiments docents no satisfessin aquestes necessitats, ja que tot fa pensar que, pel que fa a l'orientació tècnica, no estaven a l'alçada del desenvolupament tecnicocientífic de l'època.

A tall d'exemple, podríem citar el cas de l'Escola de Nàutica de Barcelona, on va trigar molt temps a aplicar-se el mètode copernicà, concretament el 1806, perquè hom havia utilitzat el sistema ptolemaic, fins a aquell moment. Sobre això, cal puntualitzar que, malgrat el retard del coneixement científic a l'Estat espanyol, ja feia una colla d'anys que, en els medis científics, s'acceptava el mètode copernicà, a pesar de l'oposició dels sectors més retrògrads encapçalats per l'Església.³⁰

Més que no pas l'Escola de Nàutica, resulta especialment interessant, almenys des de la nostra perspectiva, la trajectòria de l'Escola de Nobles Arts, si més no perquè es tracta del centre acadèmic establert per la JC que ha tingut més volada; no es tracta solament del fet que s'hagi perpetuat fins als nostres dies sota diferents formes i denominacions, tot i que per al poble sempre ha estat

28. Cf. Robert FERNÁNDEZ i Helena SIERCO, «Ensenyament professional i desenvolupament econòmic. L'Escola Nàutica de Barcelona», *Recerques* (Barcelona, Curial), núm. 15 (1984).

29. Aquest tribut fou concedit per Joan II al Consolat de Mar el 24 de juny de 1394, imposició que gravava les mercaderies, els vaixells i les persones que entraven i sortien dels ports de la Corona d'Aragó. A partir de la promulgació del Decret de Nova Planta, fou recaptat per la Real Hacienda fins que el monarca Carles III d'Espanya el va cedir a la JC, segons s'especifica en les cèdules reials de 17 de març de 1758 i 24 de febrer de 1763.

30. Cf. Jordi MONÉS i PUJOL-BUSQUETS, *L'obra educativa de la Junta de Comerç: 1769-1851*, p. 63-64.

l'Escola de Llotja, sinó sobretot perquè durant l'època que va dependre de la JC, el seu pes quantitatiu superà el de qualsevol dels establiments educatius creats per la Junta esmentada.

En realitat, ens trobem davant de la primera escola projectada per la JC, ja que es va començar a gestar el 1766, abans que hom parlés de l'establiment de l'Escola de Nàutica. De fet, ja el 1772, quatre anys abans de la creació de l'Escola de Disseny, nom que va rebre aquest centre fins a l'adopció de la denominació definitiva de *Escola de Nobles Arts*, la JC ja sufragava unes classes de dibuix que duraren fins al 1774.

L'Escola de Llotja i l'Escola de Nàutica intentaven satisfer necessitats socioeducatives de la burgesia de l'època. Hi havia sobretot un afany de distinció social per part dels sectors burgesos, especialment els més cultes, la manifestació de la qual es palesava en una espècie de fúria iconoclasta contra tot allò que provenia del món gremial i feia tuf de barroquisme, tot plegat sota la influència dels corrents academicistes. Altrament, hom no pot oblidar els plantejaments educatius de la incipient burgesia industrial, que exigia una formació acadèmica específica pel que fa al color i el dibuix, elements totalment imprescindibles per al desenvolupament de la manufactura d'indianes.

Aquestes dues vessants de l'Escola de Nobles Arts, manifestades ja en les primeres declaracions d'intencions dels seus responsables, marcaran la seva trajectòria, d'una manera especial en el període anterior que s'incorporés, el 1849, a l'estructura estatal.

Val a dir, però, que els dirigents de la JC i el professorat de l'Escola es decantaren majorment per l'orientació artística, més que no pas pel corrent que intentava vincular l'Escola a les necessitats del desenvolupament industrial; malgrat tot, aquest corrent és força més important d'allò que sembla reflectir, a grans trets, la bibliografia sobre el tema, més preocupada per l'evolució artística que no pas per la formació professional.

La política educativa de la JC reflectia clarament les contradiccions de la burgesia de l'època, que, d'una banda, volia modernitzar el país i, d'altra, no estava disposada a qüestionar les bases sociopolítiques de la societat de l'Antic Règim, problema que s'agreuja perquè aquesta burgesia volia mantenir una certa independència, que, en el camp de la formació professional, s'evidenciava en un programa essencialment diferent del de l'Administració central, com ja hem apuntat i veurem més endavant.

En el cas concret de l'Escola de Nobles Arts, l'horitzó immediat implicava la supressió de les prerrogatives gremials en el camp de la formació professional i del mercat de treball, per la qual cosa hom s'havia de basar en els organismes governamentals, que paral·lelament frenaven els anhels d'independència

acadèmica de la JC, a causa dels privilegis atorgats a la Reial Acadèmia de San Fernando, fundada l'any 1744.

L'enfrontament de la JC amb l'organització gremial, que presentà, en alguns moments, una certa conflictivitat, era un problema que no resultava fàcil de resoldre perquè la dita organització comptava amb una estructura sòlida d'ensenyament professional amb una tradició més que centenària amb contras-tats sistemes d'avaluació que l'ajudava a subsistir, malgrat les seves fórmules ar-caiques i el seu anacronisme.

El problema principal no radicava pas en la formació professional, és a dir, en l'activitat específica de l'Escola de Nobles Arts de la JC, sinó, especialment, en la possibilitat de l'exercici de la professió sense el preceptiu permís del gremi corresponent. Els casos més coneguts —el de l'escultor Domènec Rovira, que havia defensat el lliure exercici de la professió en contra dels gremis ja a mitjan segle XVII, i l'actitud d'Antoni Viladomat, que, gràcies al seu prestigi personal, intentava satisfer les comandes dels seus clients passant per sobre de la jurisdicció del Col·legi de Pintors, a principis del segle XVIII— són fets aïllats i, per tant, excepcionals.³¹

En aquest sentit, resulta força simptomàtic el cas dels germans Tramulles, deixebles de Viladomat, els quals, tot i que gaudien d'un cert prestigi social, s'hagueren de col·legiar en el gremi corresponent per poder regentar les prime-res classes de dibuix organitzades per la JC, abans de l'establiment de l'Escola de Disseny.

Tant Antoni Viladomat com Francesc Tramulles, els grans lluitadors a favor de l'exercici lliure de la professió en les seves èpoques respectives, foren també els dos pintors catalans més valorats de la primera meitat del se- gle XVIII.

Com ja hem assenyalat, els vincles que s'establiren amb l'Acadèmia de San Fernando afavorien la disgregació de l'exclusivitat gremial i, conseqüentment, impulsaven la lliure contractació dels artistes, però com a contrapartida hom ha- via d'acceptar, almenys en part, el control polític i fins i tot acadèmic exercit per l'Acadèmia, els quals s'anaren afermant a mesura que ens endinsàvem en el se- gle XIX.

Altrament, aquesta corporació restringí algunes prerrogatives i n'establí d'al-

31. En relació amb aquest pintor, val la pena recordar la importància que va tenir per a la seva formació el fet de freqüentar la Cort de Carles III de Catalunya i Aragó a Barcelona (1705-1713), un dels focus renovadors de l'art català del segle XVIII. Vegeu Cèsar MARTINELL BRUNET, *La escuela de la Lonja en la vida artística barcelonesa*, Barcelona, Escola d'Arts i Oficis Artístics, 1951, p. 11-12.

tres; per exemple, els acadèmics de mèrit adquiriren privilegis nobiliaris i el dret d'exercir la seva professió sense haver de pertànyer a cap gremi, amb la particularitat que se'ls prohibia expressament de formar part dels gremis.

Aquests acadèmics fixaven de manera clara la frontera entre artista i artesà, amb un evident menyspreu per aquests darrers, com mostra l'informe tramès a l'Audiència de Barcelona pel director de l'Escola de Nobles Arts, Pere Pasqual Moles, el 1778, en motiu d'un litigi entre els gremis d'escultors i de fusters.

Malgrat els problemes de competència que es plantejaren amb els gremis, molt especialment el de pintors, l'Escola anà afermant la seva independència, la qual cosa es reflectí en el lliure exercici de la professió per part dels titulats de l'Escola; d'aquest centre sortiren la major part dels artistes que decoraren els palaus barcelonins de la naixent burgesia.³²

La crisi fonamentalment econòmica de la societat catalana de finals del segle XVIII i principis del segle XIX, que incidí de manera directa en els interessos de la burgesia comercial, tingué repercussió també en el desenvolupament de les escoles de la JC,³³ afectà l'activitat dels estudis de comerç i els intents de creació d'una escola d'arquitectura; la crisi es deixà sentir, a més, en l'Escola de Nobles Arts, la qual es va veure agreujada pels problemes interns provocats pel suïcidi del director de l'Escola, Pere Pasqual Moles.³⁴

L'especial preferència que hom atorgava a l'Escola de Llotja per motius obvis —era la més freqüentada, com ja hem manifestat— es reflectia en la política de beques per estudiar escultura, pintura o gravat, generalment a Roma; aquesta orientació provocà més d'una crítica a la política educativa de la JC, especialment a finals del segle XVIII, originada, segurament, per la situació de crisi econòmica.

En relació amb aquesta qüestió, val la pena assenyalar l'informe sobre *Acrecimiento de industrias* encarregat als comissionats Joan Canaleta, Josep Gironella i Francesc Plandolit, vocals de la JC. Tots ells pertanyien a la segona generació de dirigents d'aquesta institució, en general molt més ben preparada que l'anterior; en aquest estudi, com s'explicita en el paràgraf següent, es qüestiona-

32. En estudis globals sobre història de l'art català i en treballs monogràfics, biografies, etc., hi ha moltes dades sobre aquesta qüestió. Vegeu la bibliografia del final de l'obra.

33. Cf. Jordi MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, *L'obra educativa de la Junta de Comerç: 1769-1851*, p. 84-85.

34. Sobre la seva trajectòria humana i professional, hi ha una bibliografia força extensa. Vegeu, especialment, Rosa Maria SUBIRANA I REBULL, *Pasqual Pere Moles i Corones: 1741-1797*, Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 1990, 467 p., Premi Puig i Cadafalch 1986, pròleg de Francesc Fontbona.

va la política educativa de la JC, favorable a les belles arts en detriment dels altres oficis, particularment industrials.

El pesimismo les llevaba a decir claramente que los artesanos procedían sólo por servil imitación o por ciegas experiencias e incluso a recriminar a la propia Junta a la cual achacaban los comisionados de haber favorecido sólo las Bellas Artes, abandonando la enseñanza de los demás oficios.³⁵

És evident que la JC mostrava una inclinació vers els estudis artístics, però això no implicava, com ja hem indicat, que, en aquells anys i en èpoques posteriors, l'Escola de Nobles Arts de la JC menystingués el dibuix vinculat a les necessitats de la indústria.

Se sap, per exemple, que des de 1789 funcionava, a l'Escola de Nobles Arts, una classe de composició de flors dedicada primordialment als dibuixos d'estampats per als teixits d'indianes; altrament, a partir de 1799 s'instituí un premi anual per als alumnes que assistien a la classe de composició de flors.

En relació amb aquesta problemàtica, convé tenir present el lligam que existia entre el desenvolupament de les manufactures d'indianes i la llibertat d'ofici; aquesta relació refermava, directament o indirectament, segons els casos, la posició de la nova formació tecnicoprofessional vinculada a la indústria manufacturera.

En aquest sentit, cal precisar que la manufactura del cotó es podia dur a terme al marge dels obradors i tallers dependents dels antics gremis, a causa de la poca tradició d'aquesta activitat productiva al Principat, ja que la indústria tèxtil tradicional sempre havia fet servir la llana. La nova situació que s'estava creant va tenir, com podrem veure, una gran incidència sobre el mercat de treball.

2.4.3. LA FORMACIÓ D'ESPECIALISTES AL MARGE DE L'ENSENYAMENT FORMAL

Aquesta especial faceta de l'activitat educativa de la JC adquirirà una importància realment remarcable, precisament al llarg d'aquells anys. La política de la JC en el terreny de la formació tecnicoprofessional varià extraordinàriament en el transcurs dels vuitanta anys i escaig de la trajectòria de la JC en el camp de l'educació d'aquesta institució catalana.

35. Cf. Ángel RUIZ Y PABLO, *Historia de la Real Junta Particular de Comercio de Barcelona: 1758-1847*, Barcelona, Tallers d'Arts Gràfiques Henrich i cia., 1919, p. 107.

En el període que va des de la fundació de la JC fins al 1805, aproximadament, quan parlem de *formació professional* no ens hem pas de limitar a les escoles pròpiament dites, ja que a l'activitat acadèmica es juxtaposaven diverses fórmules de formació d'especialistes; aquesta política, probablement, no va tenir continuació a partir de la data suara esmentada, com a mínim no hem trobat gaire informació sobre aquest fet.

Pels volts de 1770, aproximadament, la JC començà a formar tècnics amb càrrec al seu pressupost, els quals rebien un títol oficial; gràcies a aquesta política, foren diversos els oficials dels gremis que varen obtenir el guardó esmentat, fet que comportava que els artesans es comprometessin a ensenyar i divulgar les noves tècniques per tal de poder comptar amb un bon planter d'especialistes.

La primera preocupació de la JC anava dirigida a la promoció de la indústria dels «pintats», nom amb què es coneixien els estampats de cotó i seda; cal pensar que, entre els vocals de la JC, hi havia més d'un industrial. Segons les nostres notícies, vers 1770 s'incorporaren al món industrial els primers oficials pintadors amb el seu títol corresponent.

Les paraules següents reflecteixen la vocació de la JC per promoure la formació d'especialistes, sobretot en el camp de la naixent manufactura tèxtil cotonera.

La Junta de Comercio, fiel a su protección de fomento a la industria textil, procedió a formar a sus expensas técnicos a los cuales otorgaba título oficial. Numerosos agremiados obtuvieron tan preciada distinción. En principio, la preocupación más urgente fue la industria de los «pintados» o estampados de algodón o seda; parte de los vocales de la Junta eran propietarios de fábricas. Hacia 1770 comenzaron a trabajar una serie de «pintadores» aprobados por la Junta a fin de contar con un extenso plantel de especialistas. Cuando fue preciso, la Junta defendió a los técnicos extranjeros contra los ataques injustificados de los gremios.³⁶

En relació amb l'entrada de tècnics estrangers, la legislació de l'època, que es proposava la supressió dels gremis, afavoria la incorporació a la indústria espanyola dels tècnics esmentats, malgrat l'oposició de la corporació gremial. Tot i que la JC, almenys a curt termini, estava a favor d'una reforma dels gremis més que no pas d'una supressió, en general, hom feia costat a la política governamental. En aquest sentit, l'any 1772 l'Estat autoritzava els industrials estrangers

36. Cf. Pere MOLAS I RIBALTA, *Los gremios barceloneses del siglo XVIII: La estructura corporativa ante el comienzo de la revolución industrial*, Madrid, Confederación Española de Cajas de Ahorro, 1970, p. 353-354.

que es poguessin establir a qualsevol indret del territori espanyol sense necessitat de sotmetre's a cap mena de prova. D'altra banda, el 1780, el Govern de la monarquia autoritzava els industrials valencians de mitges perquè poguessin establir les seves manufactures a qualsevol lloc de l'Estat.

Al marge de la seva actitud enfront de la resistència dels gremis a la penetració de tècnics estrangers, la JC apostava fermament per la innovació tecnològica, malgrat les reticències gremials. La política de la JC en aquest terreny es concretava, sobretot, en els ajuts a determinades manufactures, amb preferència tèxtils, en la sol·licitud de franquícies, en les subvencions econòmiques, impulsant fins i tot, en alguns casos, la recerca de noves tècniques; aquesta política no quedava únicament circumscrita a la ciutat de Barcelona, ja que la JC operava sobre tot el territori del Principat.³⁷

Sobre casos concrets del que acabem d'indicar suara, existeix una àmplia informació, d'una manera especial en els arxius de la JC. D'altra banda, els treballs d'Àngel Ruiz i Pablo i Pere Molas i Ribalta són prou explícits en relació amb aquest punt.

Els tècnics estrangers que s'instal·laren al Principat procedien, generalment, de França i Suïssa, i alguns d'aquests tècnics es quedaren definitivament al nostre país; de tots aquests professionals, els més apreciats, segons sembla, eren els gravadors i els dibuixants; les noves tècniques s'acabarien integrant en la programació de l'Escola de Nobles Arts. Especialment els gravadors exercien una clara influència sobre el mercat de treball i sobretot en els sous assignats als treballadors, primordialment els de més prestigi, vinculats, la majoria, a l'Escola de Llotja.

Hi havia diversos casos destacats, per exemple, el de Vicenç Martí, que treballava per a l'empresa Magí Pujades, i el de Josep Estrada, que l'any 1789, quan tenia divuit anys, se li va concedir un premi a l'Escola de Nobles Arts de Barcelona i l'any següent es convertia en el primer gravador de la firma esmentada amb un sou extraordinari. En canvi, els creadors de dibuixos, en realitat els veritables artistes, eren generalment ignorats, potser amb alguna excepció, com ara el cas de Jaume Treno, que fou distingit per l'Escola de Llotja pel seu treball en una oposició sobre «invenció de flors i ornament», quan tenia només dinou anys.³⁸

Al marge del que hem exposat fins ara, caldria parlar de la concessió d'ajuts i de beques. En aquest punt, la política de la JC presenta quatre vessants clarament diferenciades:

37. En un altre capítol farem referència a aquesta qüestió. També podeu veure Jordi MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, *L'obra educativa de la Junta de Comerç: 1769-1851*, p. 180-199.

38. Cf. Josep MAYNAR, «Les arts decoratives», a *L'art català*, vol. II, Barcelona, Aymà, 1958, p. 325.

a) En primer lloc, els diversos ajuts que oferia la JC a especialistes del país i també de l'estranger, generalment de Lió, així com també a alguns procedents de Flandes, per ensenyar als catalans les darreres tècniques de l'estampació, de l'art de filar la seda i d'altres, generalment relacionades amb la naixent indústria tèxtil.

b) En segon lloc, les oportunitats que oferia la JC a gent del país per conèixer les darreres tècniques en el camp tèxtil, del gravat, de la pelleteria, la mecànica teòrica i pràctica, a partir d'ajuts que es canalitzaven cap a diversos tallers i centres fabrils de França, Holanda, Anglaterra, Suïssa i també en instal·lacions de la capital de la monarquia.

c) També l'especial interès que va mostrar la JC en la concessió de beques per anar a estudiar a l'estranger, així com a Madrid i València, amb la idea que els coneixements adquirits servissin per dotar de professorat les escoles de la JC. Com a exemple, es pot recordar el cas del valencià Pere Pasqual Moles, director de l'Escola de Nobles Arts de la JC.

d) Finalment, les beques atorgades als alumnes de l'Escola de Llotja i també a alguns professionals per estudiar belles arts o arquitectura, generalment a les ciutats de Madrid o Roma, molts dels quals acabarien també fent classes a les escoles de la JC.

Com ja hem apuntat, els casos referits a a) i b), amb algunes excepcions, com és ara els ajuts per anar estudiar a París les darreres novetats en el camp de la química i algunes beques relacionades amb el món tèxtil, totes més teòriques que no pas pràctiques, omplen la història de la política educativa de la JC fins pràcticament al 1805; pel que fa al que s'explica a c) i d), aquesta política es perllonga fins molt més endavant, aproximadament el 1837.³⁹

39. En relació amb totes aquestes qüestions, podeu consultar Jordi MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, *L'obra educativa de la Junta de Comerç: 1769-1851*, p. 111, 320-324.